

TEUFIK MUFTIĆ
(Sarajevo)

HOMONIMIJA U ARAPSKOJ LEKSICI

OPĆI, UVODNI DIO

Homonimija spada među važne semantičke pojave, srodna je polisemiji, a suprotna sinonimiji.¹ Njeno izučavanje u okviru leksikologije po nekima se naziva *homonimika*.²

Ona se može različito promatrati, čak i u domenu same lingvistike, i to s fonetskog, morfološkog ili sintaksičkog stanovišta, a da ne govorimo s onog semantičkog, što joj prvenstveno odgovara, s obzirom na njenu vlastitu prirodu. U nekim, pak, slučajevima ona ima dodira i s pitanjem upotrebe riječi u stilistici, a pored toga, i u nekim drugim oblastima, ona može biti zanimljiv i koristan predmet izučavanja i izvan čisto jezičkih disciplina.

Na Zapadu se homonimija, uporedo s drugim pitanjima semantike, počela izučavati od prvih dana osamostaljenja te nove jezičke grane, zapravo negdje u prvoj polovini 19. stoljeća, počev od Reisiga i Breala, a nešto kasnije i od strane mnogih drugih jezičara.³

Pri izučavanju vlastitog jezika,⁴ i to od samih početaka, iako ne odmah sistematski, arapski filolozi zapazili su mnoge semantičke osobine riječi. Takva zapažanja javljaju se već s prvim arapskim rječnikom "Kitabu-l-^cain" od Al-Ḥafīla b . - Aḥmeda Al-Farāhīdīya (umro između 786. i 791. godine n.e.). Slično možemo naći i u prvoj sistematskoj gramatici arapskog klasičnog jezika zvanoj "Al-Kitāb", koju je sastavio, na osnovu rada svojih prethodnika na tom polju, ^cAmr b.-^cUṭmān Sībawayh (u. 779).

Zanimljivu i korisnu semantičku građu pružaju brojne leksikografske monografije ranih arapskih filologa (od Al-Aṣma^cīya - u. 830, pa do Ibn-Ḥālawayha - u. 981). Takvu materiju posebno sadrži kasniji veliki potpuni rječ-

- 1 O raznim semantičkim pojavama vidjeti djela: Stephen Ullmann, *The principles of semantics*, Glasgow, Third impression, 1963. V.A. Zvegincev, *Semasiologija*, Moskva 1957.
- 2 O homonimiji i polisemiji govori, između ostalog i Midhat Ridanović, *Jezik i njegova struktura*, I izdanje, Sarajevo, 1985, str. 293-297. - O polisemiji vidjeti rad: Teufik Muftić, "O polisemiji u arapskom jeziku", *Prilozi za orijentalnu filologiju (POF)*, 8-9, Sarajevo 1960, str. 7-27. - Pojmove: homonim, homoniman i homonimija, te homonimika, pogledati u djelu: Rikard Simon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, I, Zagreb, 1969, str. 486-7.
- 3 Kratko o tom historijatu semantike govori Ullmann, *op.cit.*, str. 1-4.
- 4 O arapskoj filologiji do 20. vijeka dao je kratak pregled V.A.Zvegincev u knjizi: *Istorija arapskoga jazykoznanija*, Moskva 1958 (svega 80 strana).

nik arapskog jezika, zasnovan na semantičkoj bazi, "Al-Muḥaṣ ṣaṣu fi l-luġa" od Ibn Sīde (u. 1065).

Nešto ranije pojavilo se obimno djelo, uz teorijsko razmatranje, o raznim jezičkim pitanjima, pa i onim iz oblasti semantike arapskog jezika, pod naslovom "Al-Ḥaṣā'is" od Ibn-Ġinnīya (u. 1002).

Pored mnogih drugih arapskih srednjevjekovnih jezikoslovaca, istaknućemo Ġalālu-l-dīna Al-Suyūṭīya (u. 1505), a naročito njegovo obimno filološko djelo s vrlo raznovrsnom tematikom i brojnim primjerima, "Al-Muḥīru fi 'ulūmi-l-luġati wa anwā'i-hā", rađeno na osnovu vrlo brojnih djela njegovih prethodnika. Tu on posvećuje jedno veće poglavlje pojmu pod nazivom *al-muṣṭarak*, što po svome značenju odgovara savremenim terminima semantike: *polisemna riječ*, ili, pak, i: *homonim*.

Savremeni arapski filolog Ibrāhīm Anīs (u djelu "Dalālatu-l-alfāz", i dr.) terminom *al-muṣṭarak* (al-lafẓī) označava samo homonime. Pored njega, a naročito mladi arapski jezikoslovci,⁵ priklanjaju se u svome radu novijim gledištima u zapadnoj lingvistici (kao što su, npr.: Murād Kāmil i Ibrāhīm Al-Sāmarrā'ī, i dr.). Nasuprot njima, još uvijek ima i takvih istraživača na polju savremene arabistike, koji se pretežno drže metoda tradicionalne arapske gramatike (kao što su, između ostalih: Muhammad Al-Mubārak, 'Abdu-l-Wāḥid Waff, Šubḥī Al-Šālih, 'Abbas Ḥasan, i dr.)

I jedni i drugi posvećuju svoje manje ili veće radove, pored ostalog, i raznim pitanjima iz domena semantike arapskog jezika, u prošlosti i sadašnjosti, a među njima neki se bave i pojavom homonima.

Prije nego što bismo prešli na samo upoznavanje s homonijom u arapskom jeziku, prethodno ćemo se osvrnuti na neka važnija pitanja u vezi sa semantičkim pojavama, a koja su manje ili više povezana i s problemom javljanja homonima uopće.

Kako ćemo se u ovom radu baviti pitanjem iz područja leksičke semantike, potrebno je osvrnuti se općenito na život riječi u vremenu otkako je to moguće pratiti, uz pomoć raznovrsnih pisanih podataka dobijenih njegovim izučavanjem. To je dijahrono praćenje jezičkih pojava u vezi s riječima, a takav je zadatak historijske homonimike.

Promatrajući kako oblike riječi, tako i njihova značenja kroz prošla vremena, pa uporedivši to s njihovim sadašnjim stanjem, ustanovićemo da se riječi, u oba ta svoja vida mijenjaju, polagano, ali neprestano. One su, naime, stalno izložene već prema svojoj prirodi i upotrebi, raznim fonetskim, morfološkim, a svakako i brojnim semantičkim promjenama.

Naime, riječi su općenito uključene u određene trajne procese, čiji uzroci leže u samoj prirodi ljudskoga govora, drugi u ljudima kao njihovim no-

5 Tako je po mišljenju V.M. Belkina, u radu: *Arabskaja leksikologija*, u kome (na str. 9-14) razmatra razvoj te jezičke grane kod Arapa.

siocima, a treći u svijetu koji ih okružuje. Kao posljedica svega toga, između ostalog, dolazi, svjesno ili nesvjesno, do stvaranja novih riječi i značenja, a stare se, u određenom smislu, mijenjaju i javljaju u novoj ulozi ili se, pak, gube iz žive upotrebe.

Medusobno, odn. zajedničko djelovanje, pa bilo ono istodobno ili uzastopno, ili drugim riječima, aktivnost tih egzogenih (vanjskih) i endogenih (unutarnjih) sila, nešto je što je trajno, nezaustavljivo i čvrsto međusobno povezano, te u oblasti jezika uopće i te kako djelotvorno.

Živa riječ je, dakle, pod utjecajem tih raznih faktora koji na nju stalno djeluju u raznome smislu. Uz fonetske, često su vezane i semantičke promjene, pa tako i obrnuto, a sve su one zavisne od sveopćih kretanja u stvarnome svijetu. Razvoj jezika neke ljudske zajednice, kao prvenstveno društvene pojave, u stvari je samo dio njene kulturne evolucije u cjelini.

Taj razvojni proces stalan je i dugotrajan, ali neki događaji u ljudskoj povijesti mogu nekad brzo, snažno i značajno djelovati na kretanja u ljudskom društvu, pa tako i na sam jezik u raznome smislu.

Tako je od velike važnosti za arapski jezik bila pojava islama (početkom 7. stoljeća), sa svim posljedicama proisteklim poslije toga i to za njegovo ustaljenje, promjene u njemu i njegovo očuvanje kroz vijekove sve do danas.

Za njegov razvoj značajni su sve intenzivniji kontakti arapskih zemalja sa Zapadom od početka 19. stoljeća, a u novije doba nagli uspon nauke i tehnike, kao i nekih drugih vidova opće ljudske djelatnosti.

U dodirima Arapa sa drugim narodima došlo je i do uzajamnih jezičkih utjecaja, pa tako i do razmjene njihove leksike. Pri tom je arapski jezik dao raznim jezicima hiljade svojih riječi, primivši iz njih izvjestan broj tudica, ali znatno manje nego što je njima dao. Ipak je to bilo od izvjesne važnosti za sastav njegove leksike, a donekle i za razvoj homonimije u njoj.

U vezi s tom leksikom općenito, te uzrocima promjena značenja pojedinih riječi, sada ćemo kratko spomenuti neke od značajnijih, a pod uplivom spomenutih raznih unutarnjih i vanjskih činilaca.

U početku svoga postojanja obično su riječi po obimu svoga značenja znatno ograničene. Međutim, tokom njihove žive upotrebe, one taj obim mogu proširiti (ekstenzija značenja) ili suziti (restrikcija značenja).

Bez obzira na sam obim značenja, većina riječi konkretnog značenja, uz potrebne uslove za to, mogu se upotrijebiti u tzv. prenesenom ili figurativnom značenju, apstraktne naravi, dobivši ga svojom posebnom upotrebom u tzv. stilskim figurama. Takve su, od češćih, npr.: metafora, metonimija, sinegdoha, eufemizam, ironija, hiperbola, elipsa, i dr. Zbog njihovog naziva "stilske" ne treba shvatiti da su one ograničene samo na upotrebu u poeziji ili umjetničkoj prozi, nego su one sastavni dio stila našeg svakodnevnog govora, a da mi toga možda ponajčešće i nismo svjesni.

U vezi s našim ličnim, etičkim, estetskim i sl. stavom prema sadržaju naših i tuđih riječi, one mogu, prema situaciji, imati neku manje-više pozitiv-

nu ili negativnu vrijednost za nas, tj. one mogu tada, u našem prosuđivanju i osjećanju, doživjeti određeno poboljšanje (amelioraciju) ili pogoršanje (deprecijaciju) svog prvobitnog smisla sadržaja.

Riječi za nas imaju, pored svog intelektualnog sadržaja, često i svoju emotivnu i volitivnu vrijednost, tj. mogu izražavati i te dvije komponente našeg duhovnog bića, naime: naša osjećanja i našu volju. Ona su raznog intenziteta, a da bi se izrazio stepen toga u nekom određenom vidu u jeziku, postoje razna sredstva za to u raznim njegovim domenima: fonetici, morfologiji, sintaksi ili semantici, gdje se takve nijanse značenja sadrže u samim riječima ili ih mi jednostavno u njima zamišljamo, osjećamo ili želimo da postoje, prema tome kako one djeluju na nas ili mi želimo djelovati na druge ljude.

POSEBNI DIO

Dolazeći u raznovrsne odnose sa drugim riječima, pojedina riječ nekada preuzme izvjesno značenje od neke druge ili od više njih, pa tako dođe do podudarnosti (jednakosti) značenja dviju ili više riječi međusobno, i to je pojava sinonimije (istoiznačnosti).

Međutim, na djelu je i suprotan proces, tj. da jedna te ista riječ postepenim razvojem dobije više međusobno srodnih značenja, uzajamno manje-više semantički povezanih, pa se takva pojava naziva polisemija (višeznačnost).

Kako je u početku rečeno, polisemija je slična homonimiji, ali se od nje razlikuje po tome što homonimija (istoimenost) označava međusobno nepovezana različita značenja jedne riječi. U stvari, tu se radi o više semantički različitih riječi, ali su sve one istoga izvora.⁶

Obje ove pojave spadaju u osnovne jezičke semantičke osobine uopće. U arapskoj leksici zastupljene su u vrlo velikoj mjeri. Za polisemiju i homonimiju zajedno اِسْمٌ اَكْلَمِيّ navodeni su brojni primjeri tih mnogoznačnih riječi. Tako G. Zaidān ističe da u arapskom jeziku postoji kojih 200 riječi sa po 3, 100 riječi sa po 4, tako i 100 riječi sa po 5 značenja, pa mnoge sa 6 ili 7 značenja i više, a pojedine imaju i preko 20, kao:

عَجُوزٌ - 35, حَالٌ - 27, قَسٌّ - 25, كَمِيمٌ, اَسْمِيٌّ i čak 60 raznih značenja.⁷

Od homonimije treba razlikovati tzv. *homoforniju* (istolikost) koja obilježava podudarnost pojedinih oblika nekih riječi, iz raznih kategorija, a naročito kada se one međusobno podudaraju u svojim osnovnim leksičkim oblicima, kao što su (glagoli i elativi): اُرْدَيْتِي = približiti i اُرْدَيْتِي = najbliži; اُسَمَيْتِي = nazivati i اُسَمَيْتِي = najviši, i sl.

Naravno da su samo prividni homonimi tzv. *homografi* (isto pisane riječi). To se javlja u arapskom pismu kada se ne obilježe dijakritički znakovi

6 O razlici tih dviju pojava uporedi kod M.Ridanovića, *op.cit.* str.294.

7 Vidi: Ğirg' Zaidan, *Kitābu ta'rīhi adābi-l-lugati l-ʿarabiyati*, Al-Qāhira 1912, sv. I, str. 47, tačka 5.

(za vokale i dr.), pa isti grafem važi za riječi istoga korijena, a raznih značenja (gramatičkih) i različitog izgovora, npr.: علم može se čitati (uzevši samo moguće arapske riječi) na ove načine:

ʿalama = obilježio je, ʿulima = obilježeno je; ʿalima = znao je, ʿulima = = znalo se; ʿallama = podučio je, ʿullima = podučen je; ʿalam = zastava, brdo; ʿalm = svijet; ʿilm = znanje, nauka, znanost.

S formalno-gramatičkog stanovišta u arapskom jeziku možemo razlikovati potpune i nepotpune homonime. U oba slučaja oni moraju pripadati istoj vrsti riječi.⁸

Potpuni su homonimi one riječi koji se međusobno podudaraju u svim svojim gramatičkim oblicima. Primjeri su za njih:

عَصْرٌ = cijedenje - razdoblje - popodne; عَرْضٌ = širina - ponuda;
سَيْرٌ = kretanje - remen; رَوَى = citirati - natapati;
حَلٌّ = nastupiti - razdriješiti; سَنَّ = naoštiti - ozakoniti, i dr.

Nepotpuni su homonimi oni koji se međusobno podudaraju samo u nekim svojim oblicima. Evo nekoliko primjera za njih:

صَمٌّ (1. lice jednine: صَمِمْتُ) = biti gluh, a صَمٌّ (صَمَمْتُ) = začepiti;
عَلَا (عَلَوْتُ) = biti skup, a عَلَى (عَلَيْتُ) = kipjeti;
قَالَ (قُلْتُ) = reći, a قَالٌ (قُلْتُ) = leći o podnevnoj žegi, itd.

Promatrajući homonime u arapskom s obzirom na današnje stanje (tj. sinhrono) oni se mogu podijeliti na tri skupine: a) leksičke; b) derivacione i c) gramatičke homonime.⁹

a) Leksički homonimi

Leksički homonimi se dalje mogu podijeliti najprije na stare, nepravde homonime, koji se međusobno razlikuju po svojim infinitivima. Takvi su,

npr.: دَرَسَ / دَرَسٌ, a infinitiv: دَرَسٌ = izučavati, prema: دَرَسٌ / دَرَسٌ
(دَرَسٌ) = mlatiti žito; سَكَنَ / سَكِنٌ = biti tih, miran, a
سَكَنَ / سَكِنٌ = stanovati, živjeti; قَصَّ / قَصٌّ = strići, a
قَصَّ / قَصٌّ = pričati; مَرَّ / مَرٌّ = biti gorak, a
مَرَّ / مَرٌّ = proći pored, i dr.

Druga skupina leksičkih homonima nastala je primanjem tuđica, koje su se onda po izgovoru adaptirale i izjednačile sa starim domaćim riječima, pa su tako nastali neki parovi homonima, od jedne arapske i druge strane riječi, kako je u primjerima: رَحِبٌ = ljubav odn. krčag (iz perzijskog);

خِيَارٌ = izbor odn. krastavci (perzijski); شَوْكَةٌ = trn odn. moć (perzijski);

8 Ovakva podjela izvršena je prema Belkinu, *op.cit.*, str. 141.

9 I ovo je dato prema Belkinu, *op.cit.*, str. 142-3.

عِمَادٌ = stup odn. krštenje (aramejski); فِرَشٌ = morski pas odn. groš, pjaster (njemački); فَعْرٌ = skraćivanje odn. dvorac (latinski), i dr.

Neki od ovakvih parova ušli su u arapski iz dva strana jezika, izjednačivši se po izgovoru, a zadržavši svoja različita značenja, kao što je u primjerima: خَرِيْطَةٌ = karta, mapa (grčki), a vreća (perzijski); رِبْوٌ = kupac (aramejski), glup, slab (perzijski); قَانُونٌ = zakon (grčki), citra (perzijski): مِينَا = luka (grčki), emajl (perzijski), i dr.

b) Derivacioni homonimi

To su oni homonimi nastali usljed podudarnosti u izgovoru, a izvedeni su iz riječi različitih značenja (i drugih korijena), kao, npr.: اَمْلَى (< اَمْلَاءٌ) = diktat, اَمْلَأْتُ (< اَمْلَاءٌ) = punjenje; اَهْدَى (< اِهْدَاءٌ) = dar, a اِهْدَأْتُ (< اِهْدَاءٌ) = umirivanje; اَبْشَرِي (< اَبْشَرٌ) = ljudski, a اَبْشَرِي (< اَبْشَرٌ) = kožni; زَارُّ (< زَارٌ) = posjetilac, a زَارُّ (< زَارٌ) = onaj koji riče, i dr.

Neki se homonimni glagoli izvode iz raznih osnova istoga korijena, a takvi su, npr., slijedeći: تَعَسَى (< عَسَى = bogat) = obogatiti se, a تَغْنَى (< اَغْنَى = pjesma) = pjevati; تَقَسَّمَ (< قَسَمٌ = dio) = međusobno razdijeliti; a تَقَسَّمَ (< قَسَمٌ = zakletva) = jedan se drugom zaklinjati; عَلَى (< اَعْلَى = molitva) = moliti se, a عَلَى (< اَعْلَى = zagrijati) = zagrijavati, i dr.

Kod مَضَاعَفٍ i أَحْوَفٍ glagola VIII vrste po obliku se izjednače participi aktivni i pasivni, pa tako nastanu, npr., ti participi, od glagola (مَضَاعَفٌ) : اِحْتَلَّ = zauzeti; مَحْتَلٌّ = koji zauzima i zauzet; ili od glagola (اَجْوَفٌ) : اِخْتَارَ = izabrati; مَخْتَارٌ = koji izabire i izabran, i sl.

Derivacioni homonimi rezultat su formalne podudarnosti homonimnih izvedenica, kao što su, npr.: مَصَابٌ (< اَصَابٌ = zadesiti, pogoditi) = = unesrećen, pogodan, ranjen, bolestan i nesreća; مَطَارٌ (< اَطَارٌ = letjeti) = letenje i uzletište; مَعْتَقَلٌ (< اَعْتَقَلَ = uhapsiti) = uhapšen i zarobljenički logor, i dr.

c) Gramatički homonimi

Oni nastaju izjednačenjem po izgovoru riječi međusobno različitih značenja i raznih gramatičkih funkcija, a izvedenih iz istoga korijena. Evo nekoliko primjera: دَخَلَ (< دَخَلٌ = ući) = ulazak, a دَخُولٌ (< دَخَلَ = prihod) = prihodi; مَسْكَانٌ = kormilo, a مَسْكَانٌ (< مَسْكَانٌ = stanovnik) = stanovnici; اَقْسَامٌ (< اَقْسَمٌ = dio) = dijelovi, a اَقْسَامٌ (< اَقْسَمٌ = zakletva) = zakletve; قَلَعَ (< قَلْعٌ = jedro) = jedra, a قَلَعَ (< قَلَعَ = tvrđava) = tvrđave; مَسْكَنْتُ (< مَسْكَانٌ = osnovna škola, a مَسْكَنْتُ (< مَسْكَانٌ = pisar) = pisari; وَفَوِيَ (< وَفِيَ = stajati) = stajanje, a وَفَوِيَ (< وَفِيَ = koji stoji) = oni koji stoje, i sl.

U ovom dijelu rada navedeni su najvažniji načini nastajanja raznih vrsta homonima u arapskom jeziku. Uz to su se vidjele i njihove morfološke karakteristike, te po čemu se oni mogu međusobno razlikovati, pa na osnovu toga dijeliti na spomenute posebne skupine.

U slijedećem izlaganju osvrnućemo se još na djelovanje raznih faktora, a naročito onih semantičke prirode, koji su na djelu pri stvaranju ili gubljenju značenja pojedinih homonima.

ZAVRŠNI DIO

U određenim uvjetima i pod uticajem raznih činilaca, od kojih smo neke ranije istakli, pojedine riječi postaju mnogoznačne: polisemne ili homonimi. Nekad je teško povući oštru granicu među njima. Naime, dešava se da neka riječ u dužoj upotrebi sve više nijansira svoje prvobitno značenje, tako da se ta nova značenja, iako donekle međusobno semantički povezana, počnu sve više razlikovati jedno od drugog. To može dovesti i do prekida te njihove semantičke veze s osnovnim značenjem, pa i s nekim novim značenjima. Tako se desi da sa sigurnošću ne možemo utvrditi da li su ta značenja potekla iz osnovnog ili su došla do neke, po izgovoru iste, ali značenjski i porijeklom sasvim drugačije riječi. Tako je, eto, od neke polisemne riječi mogao postati homonim, bar na prvi pogled, bez nekog dubljeg istraživanja.

Bez obzira da li se radi o jednoj ili drugoj vrsti, postavlja nam se i pitanje upotrebe takvih višeznačnih riječi, te kako ona ne remeti normalno funkcioniranje ljudskog jezika. Drugim riječima, kako zbog upotrebe takvih riječi ne dolazi češće do nejasnosti i nesporazuma među ljudima pri njihovom uzajamnom komuniciranju.

Ullmann na to pitanje¹⁰ odgovara ističući da je kontekst glavni činilac koji otklanja sve te moguće smetnje pri međusobnom sporazumijevanju među ljudima neke zajednice. On tu (prema Bréalu) navodi da nije potreban nikakav poseban napor da se potisnu razna značenja neke riječi, jer ona u određenoj govornoj situaciji i ne prelaze prag naše svijesti. Nama se javi samo ono značenje koje odgovara upravo toj situaciji. Mi, dakle te mnogoznačne riječi upotrebljavamo čas u ovom, čas u onom značenju, a da ponajčešće nismo ni svjesni postojanja drugih njihovih značenja u tome trenutku.

Ipak, pitanje manjeg ili većeg broja značenja pojedine višeznačne riječi u odnosu na to koliko će se njenih značenja zadržati, promijeniti, zamijeniti drugim ili izgubiti, nije nikako bez važnosti. Ono se javlja i u vezi sa sudbinom samih riječi, nosilaca tih značenja, s obzirom na njihove dodire s ostalim riječima uopće, a pogotovu s njihovim značenjima. Tako će, vjerojatno, značenja polisemne riječi biti tim postojanija, što su semantički bolje vezana s njenim osnovnim značenjem. Nasuprot tome, sasvim disparatna značenja nekog homonima teže će se moći zadržati uz njega za neko vrlo dugo razdoblje, pa ni ostati bez neke manje ili veće promjene svoga sadržaja.

10 Vidjeti u vezi s tim pitanjem kod njega, *op.cit.*, str. 207.

Sinonimija može utjecati na to da se smanjuje broj značenja višeznačnih riječi. Sinonimi, naime, nekada privremeno, a nekad i za stalno, preuzimaju određeno značenje takvih riječi, a naročito ona labavije vezana za nju. Pogotovo je to slučaj semantički međusobno nevezanih značenja homonima tj. ona se prestaju upotrebljavati uz njih, postavši sinonimima nekih drugih riječi ili se izgubivši iz upotrebe.

I sam broj značenja višeznačne riječi od važnosti je za njihovo održanje ili gubljenje. Postojanje velikog broja značenja (smislaono međusobno nevezanih) lakše dovodi do njihove zamjene onim srodnijim, iz potrebe za jasnijim izražavanjem, a radi boljeg sporazumijevanja članova neke ljudske zajednice. Tako neka njena značenja mogu preuzeti sinonimi, a druga se izgubiti iz upotrebe, zbog nestanka samog predmeta i uopće onoga što je označeno tim značenjem. Sinonimija, dakle, djeluje u pravcu smanjivanja broja značenja višeznačnih riječi, a nekad i potiskivanja iz upotrebe i samih takvih riječi tj. ona u izvjesnoj mjeri smanjuje broj višeznačnih riječi uopće, a vjerojatno najviše samih homonima. Nasuprot tome, višeznačnost riječi dovodi, pored ostalih faktora, i do pojave novih sinonima, tj. ona pomaže donekle proces sinonimizacije.

Ako višeznačnost riječi dovodi do vezivanja novih značenja sa starim riječima, ona se može smatrati pozitivnom u tome smislu što se tako izbjegava gomilanje novih riječi i njihovih brojnih oblika u leksički i morfološki fond jezika. Kvantitativno, pak, ograničena leksika, u određenom smislu, uproštava jezik, a time olakšava njegovo usvajanje i učenje. Naime, leksičko obilje posebnih riječi za sve nove i nove pojmove, jedna je od najvećih poteškoća za savladavanje i pedesnu upotrebu ma kojega razvijenog jezika sadašnjice. U tom slučaju, dobro mogu poslužiti neke polisemne riječi dobivši i nova, ali njenim ranijim značenjima srodna značenja, pa tako otkloniti potrebu za stvaranje balasta sasvim novih riječi.

Međutim, u vezi sa homonimima stvar je drukčije naravi. Vezivanje mnogih značenja uz pojedinu riječ, kada ona nisu međusobno povezana po svome sadržaju, dovodi do nejasnosti i nesporazuma, te otežava učenje jezika, a pogotovu onim kojima on nije maternji jezik. Naime, semantički razvoj svakog jezika ima svoj vlastiti tok. On se, istina, u mnogo čemu slaže s razvojnim putem drugih jezika u tom pogledu, naročito ako su ti istoga porijekla i slične strukture. Prema drugim, pak, u vezi s tim postoje znatne razlike, pa je tako i sa homonimima u raznim jezicima, u čemu ima među njima izvjesnog slaganja, a vjerojatno znatno više neslaganja. I iz tog razloga, pored rečenog, homonimija ima svoju negativnu ulogu u jeziku, ali to nikako ne znači da joj ne treba posvetiti određenu pažnju. Naprotiv, kao postojećoj, važnoj semantičkoj pojavi u arapskoj leksici, pored ostalih, treba joj obratiti znatno više pažnje nego što je to bio slučaj dosada u arabistici, naročito, pak, u vezi s pitanjem normiranja arapskog vokabulara.

HOMONIMIJA U ARAPSKOJ LEKSICI

Rezime

U prvom, uvodnom dijelu rada autor se kratko osvrnuo na rad nekih arapskih starijih i novijih filologa u vezi s proučavanjem semantike arapskog jezika koje ima značaja i za poznavanje pojave homonimije.

Zatim se uopćeno govorilo o djelovanju raznih endogenih i egzogenih sila i faktora na jezik uopće, a naročito na promjene njegovih riječi kako u fonetskom, morfološkom tako i u semantičkom pogledu.

Na stvaranje novih riječi i novih značenja spomenut je utjecaj primanja stranih riječi. Tu je zatim djelovanje raznih promjena značenja kroz duže ili kraće vremenske periode. Takve su promjene nastale na razne načine kao što su: ekstenzija i restrikcija značenja; figurativnom upotrebom riječi, usljed amelioracije ili deprecijacije prvobitnog (neutralnog, intelektualnog) značenja riječi, pod uplivom emotivne ili volitivne komponente ljudskog duhovnog bića.

U drugom, posebnom dijelu razmatraju se homonimi arapskog jezika. Tu je na početku istaknuta razlika između homonimije na jednoj strani, te polisemije, homoformije i homografa na drugoj.

Potom su (prema V.M.Belkinu) razjašnjene razlike između tzv. potpunih i nepotpunih homonima u arapskoj leksici.

Zatim je dat pregled (s primjerima) za tri obuhvatnije grupe homonima, a te su ove: leksički, derivacioni i gramatički.

Pokazalo se, kao i za onu prvu podjelu, kako su nastali homonimi u svim tim grupama, te kakve su njihove osobitosti na osnovu kojih se oni međusobno razlikuju.

U trećem, završnom dijelu rada izloženo je ukratko djelovanje raznih činilaca, prvenstveno semantičke prirode (npr. sinonimije) bilo na stvaranje bilo na nestajanje homonima ili samo nekih njihovih značenja. Postavljeno je i pitanje uticaja broja značenja pojedinih homonima, te koliko to utječe na održanje ili na njihovo potiskivanje iz upotrebe. Istaknuta je negativna strana postojanja semantički nevezanih brojnijih značenja pojedinih homonima zbog stvaranja nejasnosti i nesporazuma u jezičkoj komunikaciji među ljudima. Međutim, uprkos tome, treba obratiti veću pažnju pojavi homonimije i njoj srodnih semantičkih osobina arapskog jezika zbog njihove važnosti uopće, a posebno u vezi s normiranjem njegovog vokabulara.

HOMONYMY IN ARABIC VOCABULARY

Summary

In the introductory part of this study the author deals with the works of some Arabic ancient and modern philologists regarding the researches on the semantics of Arabic language which is important also for the study of the homonymy.

Afterwards, he discusses the influence of various endogenous and exogenous forces and factors on the language in general, and especially on the word changes regarding phonetics, morphology and semantics.

The influence of foreign words on the creation of new words and new meanings is also mentioned. There is, as well, the influence of various changes of meaning throughout longer or shorter periods of time. Such changes originated in different ways, as for example: extension or restriction of meaning, figurative use of the words because of the amelioration or depreciation of the original (neutral, intellectual) meaning of the word, under the influence of the emotional or volitive component of human spiritual being.

In the other, special part, the author discusses the homonyms in Arabic language. At the very beginning he points out the difference between homonymy on one side and polysemy, homophony and homographs on the other side.

Afterwards, (according to V.M.Belkin) he explains the differences between so called complete and incomplete homonyms in Arabic vocabulary.

Then he gives the list (with the examples) of the three most frequent groups of homonyms: lexical, derivational and grammatical.

It is shown, as well as in the first classification, the origin of the homonyms in all that groups, and also their characteristics on the basis of which they differ from each other.

In the third, final part it is shortly exposed the influence of various factors, mainly semantical (for ex. synonymity) either on the creation or on the lost of the homonyms or some of their meanings only. The question is asked concerning the number of the meanings of some homonyms, and how much that number influences on their survival in language and their removal from the use. It is also pointed out the negative side of the existance of the semantically unconnected numerous meanings of some homonyms, because it causes the vagueness and misunderstandings in communication. However, in spite of that, more attention ought to be payed to the phenomenon of homonymy and other characteristics of Arabic language that relates to it, because of their importance in general, and especially in connection with the standardization of Arabic language.